

УДК 351:338.486.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.4.21>**О. В. Щербаков**аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА ПІДТРИМКИ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сучасні реалії, пов'язані з воєнним станом в Україні, висувують перед туристичною галуззю нові виклики, з якими стикається туристична галузь через бойові дії на території України, зокрема падіння туристичних потоків, збитки культурних і туристичних об'єктів, зниження доходів і робочих місць у галузі. Виникає додаткова потреба у втручанні з боку держави з метою залучення фінансових ресурсів для відновлення туристичної інфраструктури, розвитку державно-приватного партнерства у частині розвитку туристичної галузі на засадах сталого розвитку, підтримки малого та середнього туристичного бізнесу, стратегічного планування післявоєнного відновлення цієї сфери тощо. Стаття присвячена аналізу механізмів публічного управління туристичною галуззю в умовах воєнного стану в Україні, їх ролі у збереженні та підтримці індустрії туризму. Розглянуто еволюцію підходів до публічного управління туристичною галуззю, що постають перед державою в різні періоди. Розкрито зміст публічного управління туристичною галуззю та його механізмів в умовах воєнного стану, серед яких виокремлено та обґрунтовано традиційні механізми державного регулювання туристичної галузі, а також механізми її підтримки та стабілізації. Автор наголошує на необхідності вдосконалення традиційних механізмів державного регулювання (адміністративно-правового, організаційного, економічного) та впровадження нових інструментів підтримки, таких як екологічний механізм, що враховує шкоду довкіллю від війни. Також у дослідженні запропоновано механізми стабілізації та відновлення галузі, що включають податкові та фінансові пільги для підприємств, співпрацю з міжнародними організаціями, залучення інвестицій, розвиток внутрішнього туризму та інформування про безпеку туристичних об'єктів. Також розглянуто роль обласних і місцевих військових адміністрацій у забезпеченні охорони культурних пам'яток і безпеки туристів. Підкреслено значення туризму для економічного відновлення після війни. Автор робить висновок про важливість інтеграції сталих підходів у відбудову туристичної галузі з урахуванням сучасних викликів та перспектив розвитку після завершення конфлікту.

Ключові слова: туристична галузь, публічне управління, воєнний стан, традиційні механізми державного регулювання, механізми підтримки та стабілізації, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Сучасні реалії, пов'язані з воєнним станом в Україні, висувують перед всіма галузями національного господарства нові виклики, й не виключенням є туристична сфера. Суттєво ускладнилися умови, до яких має адаптуватися туристична галузь через такі об'єктивні причини, як зниження туристичних потоків, підвищення ризиків і загроз безпеці та певні обмеження на пересування, зниження платоспроможного попиту та пріоритетів населення, виїзд великої кількості громадян за межі держави, зменшення потенційно можливих туристичних напрямків та маршрутів. Скорочення чисельності внутрішніх та в'їзних туристів знижує дохід туристичної галузі України, як

у цілому на рівні держави, так і збільшується диспропорція в цій сфері на регіональному рівні (зокрема, відбувається певне розмежування на прифронтові території, де туристичні потоки суттєво зменшилися, та ті регіони, які продовжують підтримувати туризм на достатньому рівні, наприклад, частина Центральної та Західної України).

За оцінками експертів ООН, ЮНЕСКО, Світового банку та Європейської комісії [9] сукупні збитки, яких зазнали культурна та туристична галузі України за перші два роки з початку повномасштабного вторгнення становлять майже 3,5 млрд. дол. США. При цьому за прогнозами для повного відновлення галузі знадобиться

близько 9 млрд. дол. США протягом наступних десяти років. Оцінка збитків перший рік становила 2,6 млрд. дол. США, тобто за рік ця цифра зросла на 40%. За два роки пошкоджено 4779 культурних і туристичних об'єктів, зокрема, об'єкти й будівлі культурної спадщини (на суму 2,41 млрд. дол. США), мистецькі твори, колекції та їх сховища (161 млн. дол. США), приміщення майстерень (262 млн. дол. США), а також туристичні пам'ятки (650 млн. дол. США), які сконцентровані переважно у найбільш постраждалих Харківській обл. (близько 25% усіх збитків), Донецькій обл. (14,7%) та Одеській обл. (7,6%).

За інформацією Державного агентства з розвитку туризму України (ДАРТ) станом на лютий 2024 р. збитки у сфері туризму оцінюються навіть в 4,4 млрд. дол. США, під окупацією перебувають 13 національних парків, вісім природних і два біосферні заповідники. Також за аналітичними оцінками у період активних бойових дій відбулося падіння обсягів в'їзного туризму на понад 90%, близько 60-70% працівників туристичної сфери втратили робочі місця.

А зменшення туристичного збору, наприклад, у 2022 р. у порівнянні з довоєнним 2021 р. у сукупності по Україні становить близько 24%, Зниження цього показника зафіксовано в 14 областях України, зокрема, найбільше обсяг туристичного збору зменшився в Херсонській обл. (95%), Миколаївській обл. (90%), Донецькій обл. (83%) та Луганській обл. (80%). Істотне зниження також спостерігалось в Одеській (80%), Запорізькій (78%), Харківській (61%), Сумській (58%), Чернігівській (53%), Київській (43%) та Житомирській (24%) областях, а також у м. Київ (54%). Хоча у 2023 та 2024 рр. цей показник покращився через поступове відновлення саме внутрішнього туризму.

Про певну диспропорцію між розвитком туристичної галузі в умовах сьогодення свідчить й динаміка змін у податкових надходженнях від туристичної галузі. Так, за даними Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) [7], найбільше зростання податкових надходжень зафіксовано у Чернівецькій області (+98% у 1 кварталі 2023 р. порівняно з відповідним періодом 2021 р.), Закарпатській області (+59%), та Львівській області (+46%). Це свідчить про позитивну динаміку туризму та інших послуг у цих регіонах. І навпаки значне падіння спостерігається в Херсонській області (-97% порівняно з 2021 та 2023 роками), Миколаївській області (-92%), та Одеській області (-67%). Це пов'язано

но з впливом воєнних дій, що суттєво зменшило туристичний потік і господарську діяльність туристичних підприємств. Потужні перспективи має Івано-Франківська область, яка за даними аналітичної компанії YC.Market [8] знаходиться на третьому місці за доходами туристичної галузі, оскільки станом на 1 квартал 2024 р. тут було зареєстровано 69 підприємств галузі (що становить 3,3% від загального показника по Україні), але які сформували близько 15% (в грошовому еквіваленті понад 852,2 млн. грн.) доходу всього сектору держави.

У цілому, сучасні реалії негативно впливають на фінансову стабільність малого та середнього бізнесу, який є підґрунтям економіки будь-якої держави, скорочуються робочі місця, що як наслідок, зменшує ВВП держави, інші макроекономічні показники тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів державного регулювання туристичної галузі свого часу присвячували свої праці такі науковці, як М. Біль, В. Биркович, В. Гостюк, М. Долішній, О. Іванова, С. Захарова, Н. Опанасюк, Н. Охріменко, А. Чкан, Ю. Юхновська, Н. Яцук та інші. Приділяли увагу особливостям розвитку туристичної галузі на засадах сталого розвитку такі вчені, як А. Алієва, Л. Божко, К. Борблік, Г. Заячківська, Л. Мелько, Н. Павліха, А. Савчук, І. Цимбалюк. Деякі автори розглядають публічне управління туристичною галуззю в контексті подолання різних кризових явищ, зокрема, Н. Бедрік, Л. Каганець-Гаврилко, О. Сінгуцький. Окремі питання, проблеми та трансформації викликів щодо регулювання цієї сфери в умовах саме воєнного стану досліджують О. Бордун, Л. Демчук, А. Зарубіна, О. Лучка, В. Монастирський, Е. Сіра, В. Шевчук, С. Юрченко та ін.

Серед зазначених авторів, які вивчали окремі аспекти досліджуваної тематики є вчені з різних наукових галузей, зокрема, економічних, юридичних, географічних, історичних, педагогічних наук, що свідчить про широку спрямованість дослідження та розгляд актуальних проблем туристичної галузі з позиції різних наук. Разом із тим, саме серед вчених сфери державного управління слід виокремити праці таких науковців, як В. Биркович, С. Захарова, Н. Яцук, Н. Бедрік, О. Сінгуцький, однак, разом із тим роботи цих авторів присвячені державному регулюванню туристичної галузі в довоєнний період або в умовах кризових явищ, таких, як, наприклад, пандемія COVID-19 тощо.

Тому, існує потреба в більш детальному дослідженні цієї проблематики саме з позиції науки державного управління та саме в умовах воєнного стану з метою подальшої адаптації механізмів публічного управління туристичною галуззю з урахуванням поточних проблем та реалій, стабілізації та підтримки цієї сфери.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз механізмів публічного управління туристичною галуззю в умовах воєнного стану в Україні задля визначення перспектив їх удосконалення в нашій державі та розвитку механізмів стабілізації та підтримки цієї галузі в умовах сьогодення.

Виклад основних результатів дослідження. Ефективне публічне управління туристичною галуззю в Україні в умовах воєнного стану є вкрай важливим для забезпечення збереження галузі під час воєнної кризи та її подальшого відновлення у післявоєнний період.

Досвід попередніх війн у світі продемонстрував значущість туристичної галузі для післявоєнної відбудови економіки держав в цілому. Так, після Другої світової війни туризм став важливою галуззю для економічного відновлення країн Європи. Саме у післявоєнний період створюються перші міжнародні організації, спрямовані на координацію та стандартизацію туристичної діяльності, зокрема, Всесвітня туристична організація (UNWTO). Також у цей період держави почали активно впроваджувати національні стратегії розвитку туризму, регулювати діяльність туристичних агентств, а також створювати програми підтримки туристичної інфраструктури.

У цілому, у розвитку публічного управління туристичною галуззю можна виокремити такі етапи: середина XIX ст. – початок XX ст. – зародження державного регулювання галуззю; середина XX ст. – інституціалізація галузі; кінець 80-х рр. XX ст. – 1995 р. – перехідний період; 1995 – 2022 рр. – період стрімкого розвитку галузі; 2022 р. – по теперішній час – воєнний період (кризовий період); післявоєнний період (післякризовий період) – після завершення повномасштабного вторгнення (рис. 1).

Звертаючись до аналізу термінології, зазначимо, що термін «публічне управління» набуває поширення після вживання його вперше англійським державним службовцем Десмондом Кілінгом в 1972 р., який трактував це поняття, як «пошук ефективного способу використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики» [1] та який замінив термін «публічне адміністрування», що існував до того

часу та був запроваджений у вжиток в 1887 р. майбутнім 28-м президентом США Вудро Вільсоном, який зазначав, що «мета адміністративної науки полягає в тому, щоб визначити, по-перше, у чому полягає діяльність уряду, а по-друге, як він повинен здійснювати цю діяльність ефективно і з найменшими фінансовими та енергетичними витратами» [2].

Аналіз різних наукових думок щодо визначення поняття «державне управління» дав змогу встановити неоднозначність трактувань цього терміну, що підтверджується тим, що науковцями ця категорія тлумачиться як «...функція державного управління, що реалізується через дію механізмів...», «...сукупність форм, методів та інструментів...», «...система або комплекс заходів...», «...сукупність суб'єктів державної влади та відносин між ними...» тощо.

Однак, разом із тим слід відзначити відмінність між термінами «публічне» та «державне» управління, принципова різниця яких полягає у тому, що у першому випадку важливого значення для будь-якої галузі набуває не лише регулюючий вплив держави через відповідні органи та механізми, але й ефективний контроль з боку суспільства над діяльністю всіх органів державної влади та місцевого самоврядування.

Механізми публічного управління туристичною галуззю в умовах воєнного стану, які впливають на всі складові ринку туристичної галузі, з метою сталого розвитку цієї сфери, умовно можна розподілити на (рис. 2):

– традиційні механізми державного регулювання туристичної галузі – комплекс правових, адміністративних, організаційних, економічних та соціальних заходів, які держава застосовує для забезпечення ефективного функціонування та розвитку туризму в усі часи;

– механізми стабілізації та підтримки туристичної галузі – передбачають правові, інституційні, фінансові та інші заходи, які допомагають адаптуватися галузі до кризових ситуацій в умовах воєнного стану та забезпечити сталий розвиток у майбутньому.

Серед традиційних механізмів державного регулювання туристичної галузі можна виокремити:

Адміністративно-правовий механізм – сукупність законодавчих та нормативних інструментів, які використовуються державою для забезпечення організації, функціонування та розвитку туристичного ринку та забезпечує ефективну роботу індустрії туризму, захист прав спожива-

чів туристичних послуг, створення сприятливих умов для розвитку туристичного бізнесу, а також розвиток туризму як однієї з важливих галузей національного господарства:

– формування та удосконалення нормативно-правової бази, що прямо або опосередковано регламентує функціонування різних аспектів туристичної галузі. Зокрема, серед основних

законодавчих актів у цій частині можна зазначити: Закон України «Про туризм» – визначає основну термінологію у сфері туристичної галузі, встановлює права та обов'язки суб'єктів туристичної діяльності, вимоги до якості послуг та ін.; «Про ліцензування видів господарської діяльності» – регулює питання ліцензування туристичних агентств і туристичних операто-

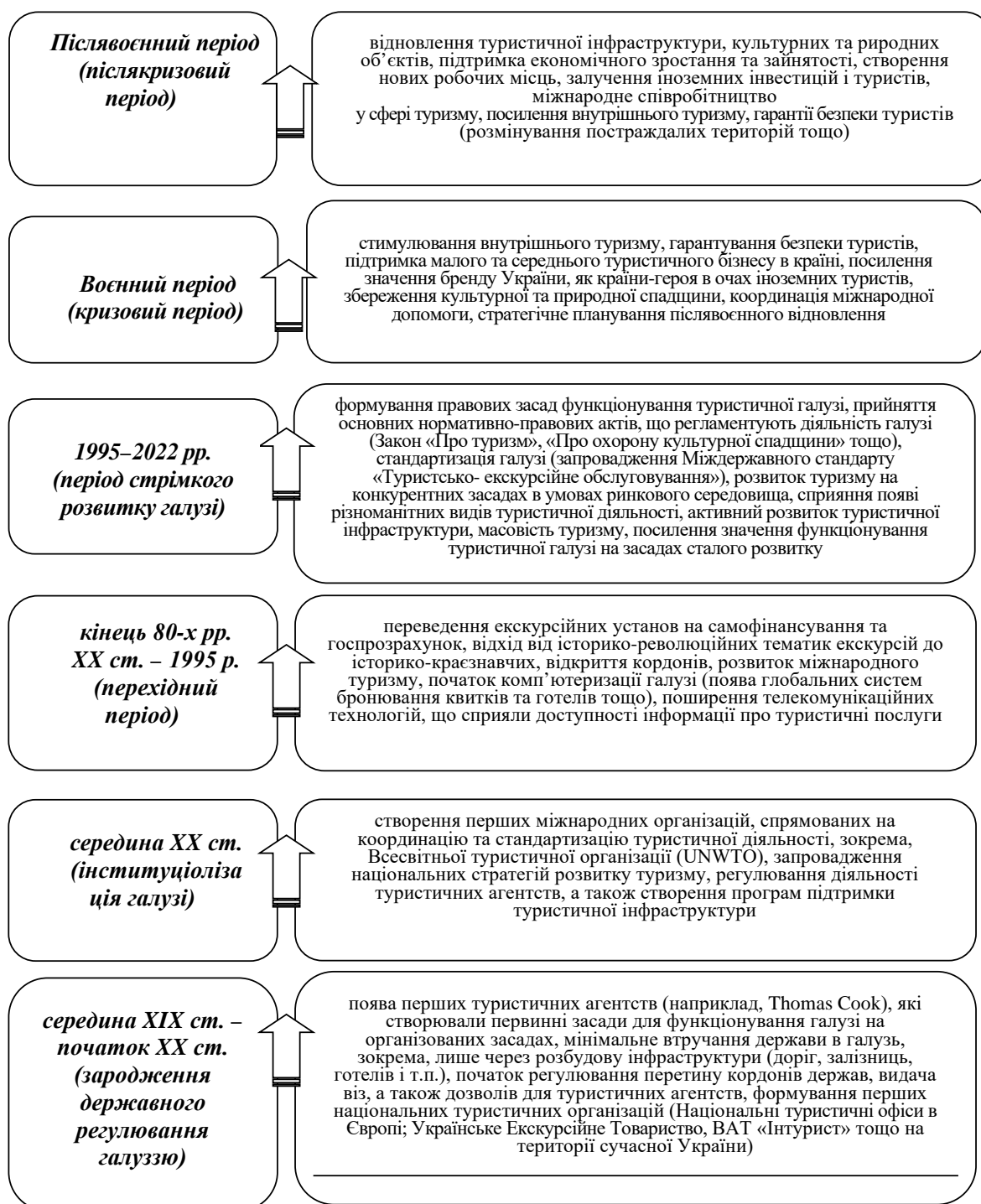

Рис. 1. Трансформація викликів публічного управління туристичною галуззю, що постають перед державою в різні періоди *

* узагальнено автором

рів; «Про страхування» – визначає загальні засади страхування в Україні, у т.ч. містить ряд положень, що безпосередньо можуть поширюватися й на туристичну сферу; «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» – визначає основні правила та умови

перетину державного кордону України громадянами України, встановлює права та обов'язки громадян у цій сфері, а також передбачає підстави для обмеження права на виїзд з України; «Про захист прав споживачів» – включає положення про захист прав туристів як споживачів

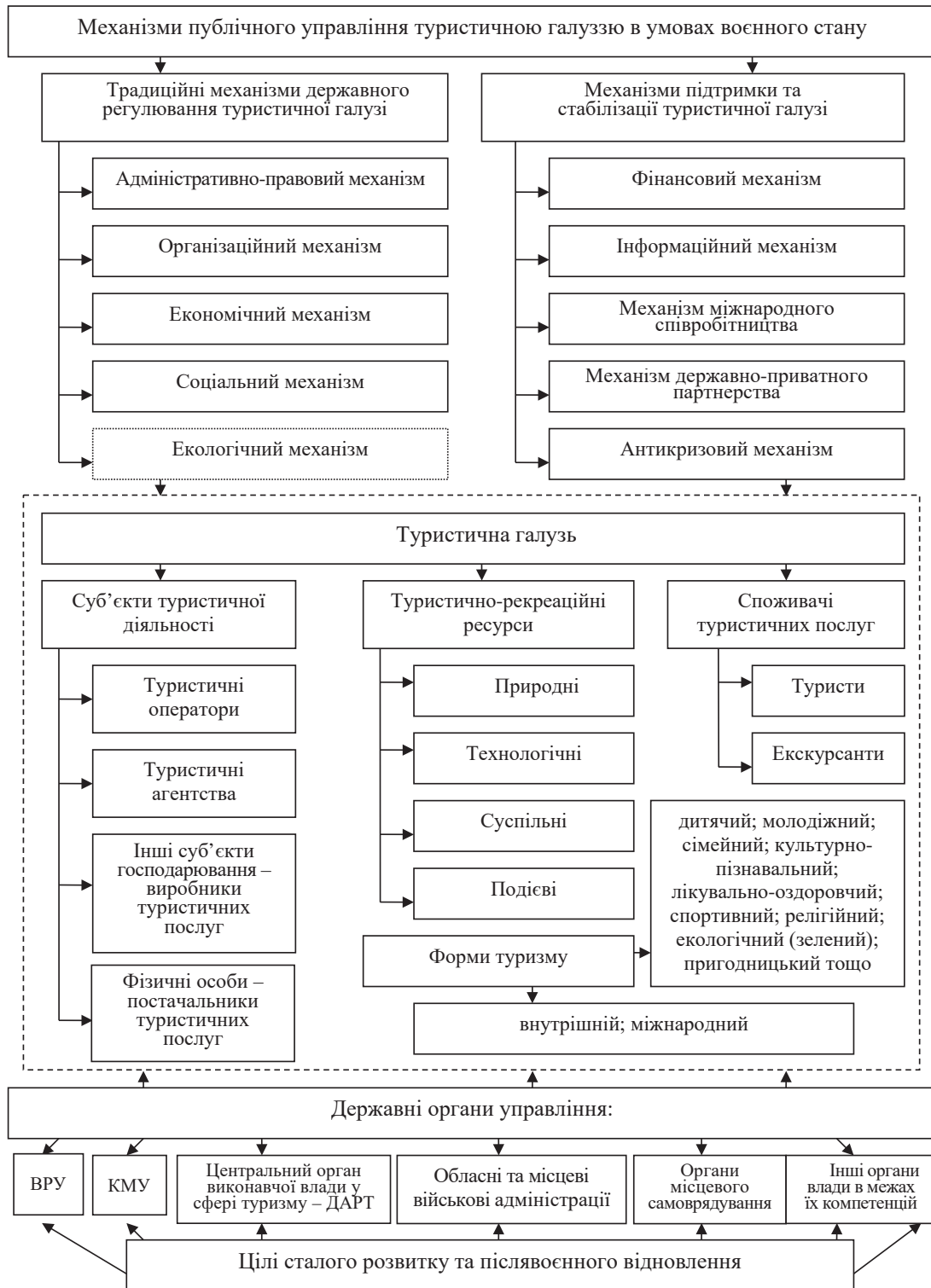

Рис. 2. Структурна схема публічного управління туристичною галуззю в умовах воєнного стану в Україні

туристичних послуг; «Про охорону культурної спадщини» – визначає правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері збереження, використання і захисту матеріальних і нематеріальних об'єктів культурної спадщини України тощо;

– стандартизація та сертифікація – розробка та застосування міжнародних, національних, галузевих стандартів якості туристичних та супутніх послуг. Об'єктами стандартизації та сертифікації в туризмі можуть бути: туристичні агентства та оператори (кваліфікація персоналу, якість обслуговування клієнтів, дотримання умов договорів), туристичні продукти (екскурсії, турагентські послуги, транспортні послуги тощо), туристичні маршрути (безпека, інфраструктура, екологічність), гіді-екскурсоводи (знання історії та культури, комунікативні навички, безпека під час екскурсій), готелі та інші заклади розміщення (рівень сервісу, обладнання номерів, безпека, санітарія) тощо.

2. Організаційний механізм – сукупність інституціональних структур, інструментів та процедур, за допомогою яких держава здійснює вплив на розвиток і функціонування туристичної сфери. Інституційну структуру для реалізації цього механізму в Україні становлять: державні органи управління (Міністерства, департаменти, агентства, що відповідають за формування та реалізацію державної політики у сфері туризму); саморегулюючі організації (асоціації, спілки, що об'єднують суб'єктів туристичного ринку та беруть участь у розробці стандартів і правил їх поведінки на ринку туристичних послуг); контрольно-наглядові органи (здійснюють перевірки дотримання законодавства та накладають адміністративні стягнення).

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів України є Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). Окремі аспекти функціонування туристичної галузі регулюють також: Міністерство культури та інформаційної політики України – відповідає за збереження культурної спадщини, розвиток культурних закладів та популяризацію культурних цінностей; Міністерство економіки України – бере участь у формуванні економічної політики в галузі туризму, зокрема, розробляє заходи щодо залучення інвестицій, підтримки малого та середнього бізнесу в туристичній сфері; Міністерство інфраструктури України – відповідає за розвиток транспортної інфраструк-

тури, що є важливою складовою розвитку туризму; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – займається питаннями екологічної безпеки та збереження природних ресурсів, що є важливим для розвитку екологічного туризму; Міністерство внутрішніх справ України – забезпечує громадський порядок та безпеку туристів; Державна прикордонна служба України – контролює дотримання міграційного законодавства та забезпечує безпеку державного кордону.

Крім центральних органів, важливу роль у розвитку туризму відіграють також місцеві органи влади: обласні державні адміністрації – координують діяльність у сфері туризму на рівні областей; районні державні адміністрації – відповідають за розвиток туризму на рівні районів; органи місцевого самоврядування – займаються розвитком туризму на рівні громад, розробляють місцеві програми розвитку туризму.

Прикладами практичних засад реалізації організаційного механізму у туристичній галузі є: розробка стратегій розвитку туризму, створення туристичних інформаційних центрів, проведення виставок і форумів, присвячених туризму, розробка програм підтримки малого і середнього бізнесу в туристичній сфері, створення системи моніторингу туристичних потоків тощо.

В умовах воєнного стану важлива роль відводить безпеці (подорожуючих, з одного боку, безпеці місць та об'єктів культурної спадщини, з іншого). Ці компетенції, у сфері туризму, спрямовані на забезпечення безпеки, збереження інфраструктури та підтримку туристичної галузі, покладаються на обласні та місцеві військові адміністрації. Зокрема, основні напрямки їх повноважень у цій сфері такі:

– охорона об'єктів культурної спадщини та туристичної інфраструктури – військові адміністрації забезпечують охорону та захист важливих культурних і туристичних об'єктів, щоб запобігти їх пошкодженню або знищенню під час бойових дій, можуть організовувати роботи зі збереження та евакуації пам'яток, які перебувають у зоні ризику;

– забезпечення безпеки на туристичних об'єктах – адміністрації мають повноваження тимчасово обмежувати доступ до певних туристичних об'єктів, якщо вони розташовані в небезпечних зонах або неподалік зон активних бойових дій;

– організація евакуації та підтримки туристів – якщо в регіоні перебувають туристи під час

військових загострень, адміністрації можуть організувати їхню евакуацію та надання невідкладної допомоги, що передбачає координацію з місцевими і міжнародними службами для переміщення іноземних туристів та надання їм інформаційної підтримки; відновлення туристичної інфраструктури:

- відновлення туристичних об'єктів та інфраструктури – оцінка пошкоджень, розробка планів відновлення та залучення коштів на ремонт або реконструкцію територій після їх звільнення; інформаційна робота щодо стану туристичних об'єктів – надання даних про безпеку туристичних об'єктів, зон, до яких обмежено доступ, та поточний стан туристичної інфраструктури;

- співробітництво з реабілітаційно-оздоровчими установами для забезпечення комплексної підтримки та відновлення населення, військових та ветеранів під час і після війни – створення спеціальних реабілітаційних програм та організація медичної та психологічної реабілітації для військових, цивільного населення, дітей, постраждалих від війни, осіб з інвалідністю;

- співробітництво з міжнародними організаціями у сфері туризму (ЮНЕСКО, Світова туристична організацією тощо) – залучення фінансової та експертної допомоги для відновлення туристичної галузі після бойових дій;

- підтримка підприємств у сфері туризму – надання туристичним підприємствам податкових пільг або тимчасової фінансової підтримки для мінімізації збитків, пов'язаних із війною;

- взаємодія з громадськістю та ЗМІ – проведення координаційної та інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо стану та перспектив розвитку туризму в регіоні, формування позитивного іміджу регіону і забезпечення підтримку туристичної галузі в складних умовах.

3. Економічний механізм – це сукупність економічних важелів та інструментів, які держава використовує для впливу на розвиток та функціонування туристичного ринку з метою створення сприятливих умов для розвитку туризму, забезпечення високої якості туристичних послуг та захисту інтересів усіх учасників туристичного процесу. Такий механізм може реалізовуватися через:

- податкові інструменти: зниження або звільнення від податку на прибуток для туристичних компаній або об'єктів туристичної інфраструктури; зниження ставки ПДВ, що може зменшити в результаті загальну вартість послуг для споживачів і стимулювати попит на туристичні послуги; запровадження тимчасових «подат-

кових канікул» з відстрочкою або розстрочкою сплати податків для туристичних компаній, які опинилися в скрутному становищі та продовжують роботу в складних умовах війни; скорочення ставки або звільнення від туристичного збору; надання податкових пільг для інвесторів, які вкладають кошти у відновлення та розвиток туристичної інфраструктури; зменшення розміру соціальних внесків для туристичних компаній, що дозволить їм зберегти робочі місця; зменшення податкових зобов'язань для туристичних підприємств, які пропонують саме внутрішні туристичні продукти;

- фінансові інструменти: державні субсидії та дотації (для розвитку інфраструктури, підтримки малих і середніх підприємств у галузі туризму, зокрема в регіонах із потенціалом для розвитку туризму), надання пільгових кредитів для туристичних підприємств на розвиток бізнесу, реалізацію інфраструктурних проектів та інновацій;

- ринкові інструменти: підтримка малого і середнього бізнесу шляхом спрощення процедур для виходу на ринок, розробка державних і регіональних програм просування туристичних об'єктів і послуг на міжнародних ринках та ін.;

- цінову політику: регулювання цін на туристичні послуги, встановлення тарифів на транспортні перевезення, вхідні квитки до музеїв та інших туристичних об'єктів;

- інвестиційну політику: створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення інвестицій в туристичну галузь, розробка інвестиційних проектів та програм;

- антимонопольну політику: заходи з запобігання монополізації туристичного ринку, забезпечення конкуренції між туристичними підприємствами.

4. Соціальний механізм – це сукупність заходів, які держава здійснює для забезпечення соціальних інтересів населення у сфері туризму та сприяння соціально орієнтованому розвитку цієї галузі:

- забезпечення доступності туризму: розвиток інфраструктури для соціальних потреб соціально незахищених категорій населення, осіб з інвалідністю шляхом забезпечення безбар'єрності в туризмі;

- соціальна політика: реалізація соціальних програм для працівників туристичної галузі, забезпечення їх кваліфікації та підвищення професійного рівня;

- соціальна відповідальність бізнесу: стимулювання туристичних підприємств до соці-

альної відповідальності, участі у благодійних проектах, підтримка місцевих громад.

5. Екологічний механізм – сукупність заходів, правил та інструментів, спрямованих на зменшення негативного впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище та збереження природних ресурсів для забезпечення сталого розвитку туризму, який дозволяє поєднати економічні інтереси учасників туристичного ринку з екологічними вимогами:

- охорона довкілля: збереження природного середовища, мінімізація негативного впливу туризму на навколишнє середовище;

- підтримка та поширення «зеленого» туризму як виду туризму, що має мінімальний вплив на довкілля та включає активну участь місцевих громад, оскільки місцеві жителі приймають участь в управлінні природними ресурсами і при цьому мають економічні вигоди від туризму.

Також важливим аспектом у сучасних умовах є розвиток туристичної галузі відповідно до цілей сталого розвитку. Зокрема, Генеральною Асамблеєю ООН на період до 2030 року встановлено такі з них [3]: подолання бідності; подолання голоду, розвиток сільського господарства; міцне здоров'я і благополуччя; якісна освіта; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; доступна та чиста енергія; гідна праця та економічне зростання; промисловість, інновації та інфраструктура; скорочення нерівності; сталий розвиток міст і громад; відповідальне споживання та виробництво; пом'якшення наслідків зміни клімату; збереження морських ресурсів; захист та відновлення екосистем суші; мир, справедливість та сильні інститути. Сталий розвиток у контексті туризму означає таке управління туристичною діяльністю, яке задовольняє потребам туристів, не шкодячи при цьому природним, культурним і соціальним ресурсам, і забезпечує їх збереженість для майбутніх поколінь. Це підхід, який прагне збалансувати економічні, соціальні та екологічні аспекти туризму, мінімізуючи негативний вплив на навколишнє середовище і, водночас забезпечуючи довгострокові вигоди для економіки.

В традиційній класифікації механізмів державного регулювання зазвичай виокремлюють адміністративно-правовий, організаційний, економічний та соціальний механізми. Однак, вважаємо за доцільне в сучасних умовах виокремити також екологічний, як окремий механізм регулювання туристичної галузі, оскільки сучас-

ні темпи споживання зумовлюють необхідність розвитку всіх галузей національного господарства на засадах збалансованого та сталого розвитку. Й особливої актуальності цей механізм набуває також в умовах воєнного стану, оскільки через ці події наноситься додаткова шкода, в тому числі навколишньому середовищу, а також надалі постане потреба в швидкому та збалансованому відновленню галузі у післявоєнний період.

Важливими напрямками публічного управління туристичною галуззю з метою підтримки та стабілізації цієї сфери в умовах сьогоденних реалій, виявляються підтримка як безпосередньо туристичного бізнесу, зокрема, через зменшення податкового навантаження, субсидій, надання грантів, інших пільг та стимули, а також тих об'єктів, які залучені та дотичні до цієї сфери (підприємства «зеленого туризму», готельні господарства, транспортні компанії і т.п.), так і стратегічне планування на рівні держави, оскільки затверджена «Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року» [5] не в повній мірі відповідає викликам воєнного часу та перспективам післявоєнної відбудови галузі. У тому числі на рівні держави має бути розроблений новий нормативно-правовий документ на подальшу перспективу, з урахуванням нових умов, в яких функціонує галузь та враховуючи інтереси всіх учасників ринку туристичної галузі.

У подальшому розроблена стратегія має реалізовуватися через механізми, які б надавали можливість стабілізувати галузь в сучасних умовах повномасштабного вторгнення та забезпечувати перспективи її післявоєнного відновлення, зокрема:

- фінансовий механізм (прямі субсидії та компенсації для туристичних підприємств, готелів і ресторанів, які зазнали збитків через війну; зменшення податкового навантаження на суб'єктів малого та середнього туристичного бізнесу; залучення інвестицій у галузь на засадах державно-приватного партнерства тощо);

- інформаційний механізм (розробка цифрових платформ та додатків для туристів, що надають актуальну інформацію про безпеку, альтернативні туристичні маршрути та розважальні заходи в безпечних зонах; віртуальні тури по культурних та історичних пам'ятках, які дозволяють підтримувати інтерес до країни навіть у періоди активних військових дій і т.п.);

- механізм міжнародного співробітництва (залучення грантової підтримки та інвестицій

від міжнародних організацій для стабілізації туристичної індустрії та відновлення економіки в постконфліктний період);

– соціальний механізм у частині забезпечення інклюзивності туризму та його безбар'єрності (через збільшення соціально вразливих верств населення, які постраждали від збройного конфлікту);

– антикризовий механізм (швидке реагування на кризові умови воєнного стану, забезпечення оперативної комунікації між всіма суб'єктами туристичної галузі).

Висновки. Дослідження впливу воєнного стану на туристичну галузь України дозволяє зробити висновок про нагальну потребу в адаптації механізмів публічного регулювання цієї сфери до нових реалій. Зниження туристичних потоків, руйнування туристичної інфраструктури та зміна пріоритетів населення створили нові виклики для галузі. Незважаючи на це, існує потенціал для відновлення та розвитку туризму після завершення воєнних дій. Для цього необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення безпеки туристів, відновлення туристичної інфраструктури, залучення інвестицій та просування туристичного потенціалу України на світовому ринку.

Встановлено, що серед проблем, які потребують втручання та підтримки з боку держави на сучасному етапі (воєнний період) є зміни в туристичній інфраструктурі (через можливість руйнувань об'єктів культурної спадщини, готелів, доріг тощо й необхідності їх відновлення), що додатково вимагає виділення державних коштів, привернення уваги та інвестицій з боку міжнародних інституцій, об'єднання зусиль, інструментів та фінансових ресурсів бізнесу, влади та громад на засадах державно-приватного партнерства, що забезпечить вигоди та соціально-економічний ефект для всіх учасників та сприятиме сталому розвитку цієї сфери.

В якості традиційних механізмів державного регулювання туристичної галузі можна виокремити: адміністративно-правовий механізм (формування та удосконалення нормативно-правової бази, стандартизація та сертифікація тощо); організаційний механізм, економічний механізм (податкові інструменти, фінансові інструменти, ринкові інструменти, цінова політика, інвестиційна політика, антимонопольна політика);

соціальний механізм (забезпечення доступності туризму, соціальна політика, соціальна відповідальність бізнесу); екологічний механізм (охорона довкілля, розвиток туристичної галузі відповідно до цілей сталого розвитку, підтримка та поширення «зеленого» туризму).

Удосконалення, змін та подальшої розробки відповідно викликам воєнного часу та перспективам післявоєнної відбудови галузі потребує Стратегія розвитку туризму та курортів, яка наразі діє до 2026 року, яка має реалізовуватися через такі механізми підтримки та стабілізації: фінансовий механізм, інформаційний механізм, механізм міжнародного співробітництва, державно-приватного партнерства, соціальний механізм, антикризовий механізм.

Список використаної літератури:

1. Keeling D. Management in Government [Text] / D. Keeling (1972), London: Allen & Unwin.
2. Woodrow Wilson The Study of Administration Political Science Quarterly, Vol. 2, No. 2 (Jun., 1887), pp. 197-222.
3. Цілі сталого розвитку та Україна. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>.
4. Про туризм: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.
6. Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.А., Олексійко М.М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник. К., Кондор. 2004. – 166 с.
7. Туристична статистика України: динаміка податкових надходжень по регіонах / Державне агентство розвитку туризму в Україні. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turistichna-statistika-ukrayini-dinamika-podatkovih-nahodzhen-po-regionah>.
8. Івано-Франківська область – серед лідерів за доходами у секторі туризму в Україні. URL: <https://versii.if.ua/novunu/ivano-frankivska-oblast-sered-lideriv-za-dohodamy-u-sektori-turyzmu-v-ukrayini/>.
9. ЮНЕСКО: два роки війни нанесли сфері культури і туризму України збиток у 3,5 млрд доларів. URL: https://news.un.org/ru/story/2024/02/1449502?utm_source.

Shcherbakov O. V. Mechanisms of public administration, stabilization and support of the tourist industry under the conditions of martial law in Ukraine

Modern realities related to the martial law in Ukraine put new challenges to the tourism industry, which due to military actions on the territory of Ukraine faces with decline of tourist flows, damage of cultural and tourist sites, a decrease in industry revenue and jobs reduction. There is an additional necessity for government intervention aimed at attraction of financial resources for the restoration of tourist infrastructure, the development of public and private partnerships in the development of the tourism industry on the principles of sustainable development, support for small and medium-sized tourism businesses, strategic planning for the post-war recovery of this sector etc. The article is devoted to analysis of mechanisms of public administration of the tourism industry under conditions of martial law in Ukraine, their role in preserving and supporting the tourism industry. The evolution of approaches to public administration of the tourism industry that the state faces at different periods is considered. The content of public administration of the tourism industry and its mechanisms under martial law is revealed, among which traditional mechanisms of state regulation of the tourism industry are singled out and substantiated, as well as mechanisms for its support and stabilization. The author emphasizes the need to develop traditional mechanisms of state regulation (administrative and legal, organizational, economic) and introduce new support tools, such as an environmental mechanism that takes into account the environmental damage caused by the war. The study also proposes mechanisms for stabilization and recovering the industry, which include tax and financial incentives for enterprises, cooperation with international organizations, attracting investments, developing domestic tourism and informing about the safety of tourist sites. The role of regional and local military administrations in ensuring the protection of cultural heritage and the safety of tourists is also considered. The importance of tourism for post-war economic recovery is emphasized. The author concludes that it is also important to integrate sustainable approaches into the renewal of tourism industry, taking into account modern challenges and prospects for development after the end of the conflict.

Key words: *tourism industry, public management, martial law, traditional state regulation mechanisms, support and stabilization mechanisms, sustainable growth.*